УДК 316.4.063.3(474)

О. А. Штокало, асп.
Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
Інститут соціальних наук, кафедра соціології
к. 40, Французький бульвар, 24/26, м. Одеса-58, 65068, Україна,
+380674880918 kselur@yandex.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ-ІНВАЛІДІВ

Статтю присвячено проблемі соціалізації дітей-інвалідів. Зроблено спробу визначення особливостей процесу соціалізації дітей з обмеженими можливостями.
Ключові слова: соціалізація, процес соціалізації, діти-інваліди.

Постановка проблеми У сучасній науці процес соціалізації є предметом дослідження фахівців багатьох галузей наукового знання. Науковці розкривають різні аспекти цього процесу, досліджують сутність, механізми, етапи і стадії, чинники соціалізації. Проте проблема соціалізації дітей-інвалідів у вітчизняній соціології все ще не стала предметом спеціального дослідження, незважаючи на те, що проблема соціалізації дітей і підлітків із порушеннями психічного і фізичного розвитку вельми актуальна і в теоретичному, і в практичному значенні.

За даними ООН у світі налічується приблизно 450 мільйонів людей із порушеннями психічного і фізичного розвитку. Це складає приблизно 1/10 населення планети. Дані Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчать про те, що кількість дітей з порушеннями психічного і фізичного розвитку у світі сягає близько 13%: 3% дітей народжуються з недоліками інтелекту і 10% дітей з іншими психічними і фізичними вадами. Усього у світі майже 200 мільйонів дітей з обмеженими можливостями. Більше того, у нашій країні, як і в усьому світі, спостерігається тенденція зростання кількості дітей-інвалідів. В Україні показник дитячої інвалідності за останнє десятиріччя значно збільшився. За розрахунками ВООЗ кількість дітей-інвалідів становить близько 2–3% дитячої популяції.

Мета даної роботи полягає у спробі виокремлення таких характеристик процесу соціалізації дітей-інвалідів, які є притаманні саме для цієї категорії дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Теоретичні підвалини соціалізації було закладено численними науковими працями (Т. Парсонс, Дж. Мід, М. Мід, Ж. Піаже та ін.). Сучасне розуміння процесу соціалізації виникло на підставі

© О. А. Штокало, 2006

досліджень у різних галузях наукового знання, насамперед, філософії, соціології, соціальної психології, психології, педагогіки, соціальної та корекційної педагогіки. Питання соціалізації дітей відображено у дослідженнях І. Беха, І. Кона, С. Щеглової. Проблемам соціалізації окремих груп дітей з порушеннями психічного і фізичного розвитку присвячено публікації Л. Шипіциної, В. Тарасун, О. Романенко тощо. Деякі аспекти процесу соціалізації "нетипових" дітей висвітлено О. Тихою, М. Радченко, Е. Ейдеміллер, В. Юстицкіс, В. Сорокіним, О. Ляшенко та ін. Так М. Радченко у своїх публікаціях звертає увагу на необхідність допомоги сім'ям, які виховують дітей-інвалідів [1; 2]. Л. Шипіцина розкриває проблеми соціалізації дітей з порушеннями інтелекту [3]. О. Ляшенко привертає увагу до необхідності вдосконалення системи освіти для дітей з особливими проблемами у навчанні і вихованні, що сприятиме успішній інтеграції в суспільство [4].

Проте слід зазначити, що дослідження проблеми соціалізації дітей-інвалідів для вітчизняної соціології залишаються актуальними. Саме завдяки соціологічним дослідженням можливо виділення соціального типового та специфічного в соціалізації дітей-інвалідів. Практика соціальної роботи, загальної та спеціальної освіти, реабілітології потребує наукового розгляду особливостей соціалізації такої категорії дітей, як діти з обмеженими можливостями здоров'я і життєдіяльності. Визначення теоретичних засад щодо соціалізації дітей-інвалідів дозволить розробити науково обґрунтовані концепції та моделі соціалізації таких дітей, на підставі яких мають бути створені програми соціальної підтримки для однієї з найбільш незахищених груп населення в українському суспільстві.

Основний матеріал та результати дослідження

Пошуки наукового розуміння взаємозв'язків суспільства та індивіда відбувалися протягом історії розвитку людства. Лише у XX ст. у західноєвропейській та американській філософії, психології, соціології стали формуватися концепції соціалізації, які визначали процес взаємодії індивіда із соціальним середовищем. Проте в сучасній науці не існує загальновизнаних єдиних підходів щодо проблеми соціалізації. Тлумачення цього поняття залежить від того, у межах якого наукового підходу воно розглядається. Тому необхідно звернутися до першоджерел теоретичного обґрунтування соціалізації як такої.

У межах суб'єктно-об'єктного підходу, засновником якого був Е. Дюркгейм, індивід є пасивним об'єктом впливу різних соціальних інститутів. Соціалізованість у руслі цього підходу в загальному вигляді можна розуміти як сформованість рис, що потрібні в даному суспільстві та обумовлені певним соціальним статусом. Таким чином, соціалізація визнається успішною, якщо сформовано результативну конформність індивіда до соціальних вимог. Однією з відомих концепцій соціалізації, що закладалася в межах струк-

турного функціоналізму, є адаптивна концепція соціалізації (Т. Парсонс, В. Кукартц, Р. Лафон). Поняття соціалізації було похідним від основного постулату структурного функціоналізму про те, що стабільність і рівновага соціальної системи забезпечується завдяки соціальній адаптації індивідів. Успішність соціалізації в межах цього підходу фактично виключала соціальну активність індивіду. Адаптивні моделі були досить впливовими в країнах Заходу і використовувалися в шкільній практиці. Проте деякі вчені, наприклад Дж. Дьюї, відстоювали точку зору про необхідність урахування соціальної активності індивідів [5]. Виявилося, що погляди вченого були вельми слушними: у 60-х роках минулого століття адаптивні моделі соціалізації зазнали критики, насамперед, у зв'язку з активізацією молодіжного руху. Виникла потреба в пошуку інших моделей соціалізації, які б дозволили посилити вплив держави на молодь. Отже, історія становлення соціалізацій них підходів пов'язана, насамперед, із необхідністю впливу держави та суспільства на "нових" членів суспільства — дітей та молодь.

Принципово інший погляд щодо процесу соціалізації ми знаходимо в дослідженнях у руслі суб'єкт-суб'єктного підходу. У межах цього підходу людина визнається активним учасником процесу соціалізації. Вона може сама впливати на дію соціальних інститутів. Засновниками цього підходу вважають Ч. Кулі, У. Томаса, Дж. Міда. Сутність їхньої позиції полягає в тому, що оскільки людина не може бути підготовлена до різнобічних вимог, з якими вона має зустрітися в житті, то процес соціалізації повинен базуватися на засвоєнні не просто суми рольових очікувань, а на самій суті цих вимог. З цієї точки зору умовою успішної соціалізації можна вважати формування в індивідів таких моделей поведінки, що включають основні елементи інституційних вимог [6, 45–49]. Саме такий погляд ми вважаємо найбільш доцільним щодо проблем, які вирішуємо в даному дослідженні.

На підставі різних наукових течій було запропоновано чимало концепцій соціалізації, які безпосередньо впливали на практику роботи з дітьми. Серед найбільш відомих слід зазначити такі: рольова концепція соціалізації (Е. Дюркгейм), критична концепція соціалізації (К. Роджерс, А. Маслоу), когнітивна концепція соціалізації (Ж. Піаже), концепція соціального научення (Н. Міллер, Дж. Доллард, А. Бандура), психоаналітична концепція соціалізації (З. Фрейд), психодинамічна концепція соціалізації (К. Левін, Ф. Хайдер). Слід зазначити, що жодна із запропонованих західноєвропейських та американських моделей соціалізації не була визнана ідеальною. До того ж відмітимо, що в будь-якій із наведених концепцій не йдеться про соціалізацію дітей із порушеннями психічного і фізичного розвитку. З огляду на те, що концепції соціалізації розроблялися в руслі тих чи інших течій філософії, психології, соціології і відповідали розвитку суспільних відносин у певний історичний період, можна припустити, що рівень суспільних відносин не сприяв виокремленню соціалізації дітей із відхилен-

нями в розвитку як наукової проблеми та соціальної практики. Відсутність наукового висвітлення питання щодо соціалізації дітей із порушеннями психічного і фізичного розвитку може бути пов'язана, на наш погляд, з такими причинами: з кількістю дітей-інвалідів (незначний відсоток "особливих" дітей у дитячій популяції), з рівнем сприйняття-несприйняття суспільством осіб з інвалідністю, з низьким соціальним статусом дитинства як такого.

Упродовж своєї історії суспільство змінювало своє ставлення до людей з відхиленнями в розвитку. Воно пройшло шлях від ненависті й агресії до терпимості, толерантності, партнерства і інтеграції осіб із відхиленнями в розвитку в сучасне суспільство. Оскільки в сучасному суспільстві присутнє толерантне ставлення до дітей-інвалідів, можна стверджувати, що створення умов щодо "безбар'єрної" соціалізації дітей із порушеннями психічного і фізичного розвитку є невід'ємною складовою турботи суспільства про таких дітей. Разом із тим, слід висунути думку про те, що в умовах інтеграції процес соціалізації дітей із вадами значніше впливатиме на процес соціального розвитку суспільства.

Зміна ставлення у суспільстві до людей із відхиленнями в розвитку має відбиватися в наукових розробках щодо соціалізації "нетипових" дітей.

Наш науковий пошук свідчить про те, що більшість із наведених концепцій соціалізації містить недостатньо науково обґрунтованих орієнтирів, які б задовольнили потреби українського сьогодення в розбудові системи соціальної підтримки дітей із порушеннями психічного і фізичного розвитку. Тому ми вирішили звернутися також до сучасних наукових розробок щодо проблем соціалізації і з'ясувати, на які положення можна спиратися при формуванні підходів щодо соціалізації дітей-інвалідів, які саме характеристики притаманні процесу соціалізації дітей-інвалідів. Для того, щоб вирішити визначені питання, доцільно зробити огляд трактувань про сутність процесу соціалізації.

Під соціалізацією особистості в сучасній науковій літературі зазвичай розуміють складний процес її взаємодії із соціальним середовищем, у результаті якого формуються якості людини як справжнього суб'єкта суспільних відносин. Процес взаємодії особистості і суспільства фактично забезпечує проходження соціалізації. Така взаємодія включає, з одного боку, спосіб передачі індивідові соціального досвіду, спосіб включення його в систему суспільних відносин, з іншого боку, ідеться про процес особистісних змін. Останній підхід є найбільш традиційним для сучасної соціологічної літератури, де під соціалізацією розуміють процес соціального становлення людини, який включає засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і відносин. Сутність соціалізації полягає в тому, що в її процесі особистість формується як член того суспільства, до якого вона належить.

Поняття "соціалізація" характеризує в узагальненому вигляді процес засвоєння індивідом певної системи знань, норм, цінностей,

установок, зразків поведінки, які входять у поняття культури, що властиві певній соціальній групі і суспільству в цілому, і дозволяє функціонувати індивідові як активному суб'єкту суспільних відносин. Соціалізацію не слід зводити до освіти й виховання, хоча вона і охоплює ці процеси.

Соціалізація особистості здійснюється під впливом сукупності умов, як соціально-контрольованих, організованих у певному напрямку, так і стихійних, таких, що виникають спонтанно. Якими б сприятливими не були умови соціалізації, її результат залежить від активності самої особистості [7; 8].

У традиційній вітчизняній соціології соціалізація розглядається як саморозвиток особистості в процесі її взаємодії з різними соціальними групами, інститутами, організаціями, у результаті яких особа виробляє активну життєву позицію [9, 254–255]. Слід зазначити, що, незважаючи на широке використання, термін "соціалізація" не має єдиного тлумачення [10, 629].

Соціалізація особистості — складний, суперечливий процес, що триває впродовж усього життя людини. У межах даного дослідження ми розглядаємо лише той етап соціалізації, що відбувається в дитинстві.

Багато дослідників (Ж. Піаже, З. Фрейд, К. Роджерс та ін.) звертають увагу на визначальну роль у процесі соціалізації первинних стадій, що пов'язані з періодом дитинства, з формуванням основних психічних функцій і елементарних форм поведінки.

Наші особисті багаторічні спостереження за проходженням процесу соціалізації осіб із вадами розвитку свідчать про те, що саме первинні стадії соціалізації мають вирішальне значення для становлення особистості "нетипової" дитини.

Через вроджені або набуті вади фізичного та (або) психічного розвитку, наявність вторинних відхилень дитина-інвалід відчуває труднощі у проходженні процесу соціалізації, що позбавляє її можливості звичайним шляхом пристосуватися до вимог суспільства. Суспільство також відчуває певні труднощі щодо створення умов для безперешкодної адаптації дітей із вадами розвитку, чим, у свою чергу, утруднює проходження процесу соціалізації "нетипових" дітей. Для того щоб подолати такі труднощі, необхідно, насамперед, розуміння проблем, з якими стикаються діти з обмеженими можливостями в процесі соціалізації.

Для того щоб скласти судження про успішність проходження процесу соціалізації, зазвичай використовують певні індикатори, до яких можна, на нашу думку, віднести й три групи завдань, а саме: природно-культурні, соціально-культурні і психологічні, які складаються відповідно до кожного віку, або етапу соціалізації. Виконання цих завдань є об'єктивною необхідністю для розвитку людини. Фактично йдеться про можливість розроблення підходів щодо створення соціалізаційної норми для дітей з обмеженими можливостями. Розгляд теоретичних засад обґрунтування соціалізаційної норми виходить за межі нашого дослідження. Лише позначимо, що

поняття соціалізаційної норми, хоча і є досить новим для вітчизняного соціологічного дискурсу, проте вже зроблено спроби його визначення [11, 235].

Розглянемо, чи можливо запропонувати в нашому випадку такий підхід, і якщо так, то яких умов необхідно дотримуватися при формуванні вказаних завдань, їх виконанні, щоб отримані результати можна було визнати репрезентаційними, а також спробуємо визначити характеристики процесу соціалізації через те, яким чином відбувається виконання названих груп завдань.

Дослідженнями в таких галузях, як спеціальна педагогіка та спеціальна психологія, доведено, що діти з обмеженими можливостями — це діти, які мають особливі потреби через вади в розвитку або через хвороби, що їх спіткали. Л. С. Виготський писав: "Если слепой или глухой ребёнок достигает в развитии тог же, что и нормальный, то дети с дефектом достигают этого иным способом, на ином пути, иными средствами и для педагога особенно важно знать своеобразие пути, по которому он должен повести ребёнка... Именно для того, чтобы дефективный ребёнок мог достичь того же, что и нормальный, следует применять совершенно особые средства" [12, 31]. Тобто розвиток "нетипової" дитини підкоряється тим самим закономірностям, що й інших дітей. Тому можна вважати, що для визначення рівня соціалізаційності дітей з обмеженими можливостями, доцільно спиратися на вказані завдання. Успішність їх виконання залежить від низки чинників, які необхідно враховувати як при формуванні, пред'явленні завдань, так і при оцінюванні їх виконання. При цьому необхідно пам'ятати про обмеженість можливостей дітей-інвалідів спілкуватися з оточуючим світом, яка притаманна цій категорії дітей.

Природно-культурні завдання визначають досягнення на кожному віковому етапі певного рівня фізичного і сексуального розвитку. Цей рівень має конкретно-історичний характер (у різних народів різні уявлення, наприклад, про ідеали мужності, різні темпи статевого дозрівання тощо). Зрозуміло, що діти з вадами розвитку здебільшого не можуть вирішувати природно-культурні завдання на такому ж рівні, як "звичайні" діти. Можливість виконання природно-культурних завдань цією категорією дітей залежить, насамперед, від ступеня вираженості вади та від збереженості компенсаторних можливостей, а також від соціальних умов, у яких перебувають діти. Отже, природно-культурні завдання мають визначатися з урахуванням "нетиповості" дитини, тобто з урахуванням співвідношення збереження компенсаторних можливостей — ступінь вираженості недоліку, а також віку, статі та соціальних умов буття.

До соціально-культурних завдань відносять пізнавальні, морально-етичні, ціннісно-смислові. На кожній стадії соціалізації особа повинна володіти не тільки певною сумою знань, умінь, навичок, але й брати відповідну участь у житті суспільства. Ці завдання об'єктивно визначаються суспільством у цілому, рівнем його розвитку, регіональним і найближчим оточенням дитини. Визначити

такі завдання для дітей із вадами досить складно, у зв'язку з тим, що суспільство швидко змінюється і фактично не встигає виробити відповідні нормативи. Проте слід зазначити, що більшість видів соціально-культурних завдань, особливо таких, як пізнавальні та ціннісно-смислові, важко опановується дітьми-інвалідами. Таке відбувається через низку особливостей індивідуального розвитку дітей із вадами. Наш досвід практичної роботи з дітьми-інвалідами в системі спеціальної освіти свідчить про те, що найближче оточення хворої дитини, такі соціальні інститути, як інститут сім'ї та інститут спеціальної освіти, піклуються, в першу чергу, про можливість виконання морально-етичних завдань дітьми з вадами. Коло пізнавальних завдань для дітей-інвалідів зазвичай значно вужче, ніж для їхніх здорових однолітків. Це пов'язано, у першу чергу, з особливостями сприйняття та обробки інформації. Ефективність процесу соціалізації буде вищою, якщо передбачити створення відповідних умов, які б сприяли оволодінню новою інформацією.

Засвоєння "нетиповими" дітьми абстрактних понять є однією зі складних проблем спеціальної педагогіки та спеціальної психології. Тому ціннісно-смислові завдання є, на наш погляд, найбільш складними завданнями для дітей-інвалідів.

Для дітей-інвалідів обмежена можливість брати відповідну участь у житті суспільства, що, на нашу думку, є проявом довготривалої ізоляції і стигматизації. Разом із тим слід зазначити, що у випадку, коли йдеться про дітей-інвалідів, коректно висувати для цієї категорії лише такі завдання, можливість виконання яких суспільство може забезпечити. Так, наприклад, опанування навчальним матеріалом потребує відповідних приладів, технічних засобів (наприклад лінгафонних кабінетів, слухових апаратів, спеціального освітлення тощо).

Для кожного етапу соціалізації зміст завдань і засоби їх реалізації різні. На думку А. Мудрика, якщо яка-небудь група завдань або істотні завдання якої-небудь групи залишаються невиконаними на тому чи іншому віковому етапі, то це або затримує розвиток людини, або робить його неповним. Сенс у такому погляді, безперечно, є. Проте ми не впевнені, що така залежність є обов'язковою умовою неуспішної соціалізації. Діти із вадами є скоріше винятком із цього правила, оскільки гетерохронність їх психічного розвитку має зазвичай значно більш виражений характер, що значною мірою впливає на успішність проходження процесу соціалізації. Проте така особливість проходження процесу соціалізації не є фатальною. Для більшості дітей з вадами необхідно більше часу для опанування колом знань, умінь, навичок, більше часу для виконання природно-культурних, соціально-культурних і психологічних завдань, ніж для їхніх здорових однолітків.

У доступній нам науковій літературі не відбито дані порівняльних соціально-психологічних досліджень щодо можливостей дитини вирішувати ті чи інші завдання на тому чи іншому віковому етапі залежно від стану здоров'я та статі. Результати поодиноких науко-

вих розробок ми вважаємо недостатнім підґрунтям для узагальнення, хоча вони й підтверджують необхідність обережного та науково виваженого ставлення до отриманих емпіричним шляхом результатів, у першу чергу, у психолого-педагогічних дослідженнях (див., наприклад, роботу П. Столярової про вивчення часової організації образу Я у розумово відсталих підлітків) [13]. Тому наше припущення про те, що для дітей із вадами соціально-психологічні завдання мають відрізнятися характером, сутністю і повинні ґрунтуватися не стільки на групових показниках, як це притаманне популяції їхніх здорових однолітків, скільки на компенсаторних можливостях організму хворої дитини, потребує подальшої перевірки і уточнення.

Отже, аналіз виконання завдань (спосіб, рівень, умови тощо) дозволяє виокремити риси, які можна вважати особливими щодо процесу соціалізації дітей із вадами.

Соціалізацію можливо розглядати як становлення самосвідомості особи, її самовизначення в актуальному житті і на перспективу, самореалізації і самоствердження. Проте вивчення соціалізації дітей із вадами через формування їхньої самості потребує окремого дослідження, тому ми вважаємо передчасним розгляд цього питання в межах даної публікації. Обґрунтуванням слушності такої думки може бути твердження П. Столярової про відсутність власне "само" в особистісних оцінках розумово відсталих підлітків, а також досвід Ю. Замалетдинової щодо вивчення уявлень про своє минуле і майбутнє нечуючих дітей старшого дошкільного віку [14; 12].

Наведені нами міркування свідчать про те, що проблема соціалізації дітей-інвалідів потребує подальшого вивчення. Успішність проходження процесу соціалізації залежить у значній мірі від створення відповідних умов, які суспільство має забезпечити своїм маленьким громадянам з особливими потребами.

Проведене нами дослідження дозволяє зробити такі висновки.

1. Соціалізація як наукова проблема достатньо представлена в соціологічній літературі, проте питання соціалізації дітей-інвалідів не знайшло висвітлення в повному обсязі. Недостатність наукового знання про особливості психофізичного та соціального розвитку дітей-інвалідів гальмує становлення вітчизняної концепції соціалізації дітей-інвалідів.

2. Аналіз виконання природно-культурних, соціально-культурних і психологічних завдань дозволяє виокремити такі характеристики, як обмеженість можливостей дітей-інвалідів спілкуватися з оточуючим світом, специфічність розвитку особистості "нетипової" дитини, важливість урахування компенсаторних можливостей, необхідність створення спеціально організованих умов для їхньої життєдіяльності, що є особливим саме для процесу соціалізації цієї категорії дітей.

3. Обґрунтовано необхідність пошуку нової моделі соціалізації дітей із вадами, яка б відповідала як їхнім потребам і можливостям, так і вимогам сучасного українського суспільства.

Література

1. *Радченко М. І.* Особливості соціально-психологічної саморегуляції сімей з "ненаучуваними" дітьми // Практична психологія та соціальна робота. — 2003. — № 5. — С. 23–28.
2. *Радченко М. І.* Особенности психологической ситуации родителей детей-инвалидов // Журнал практикующего психолога. — К., 2003. — № 9. — С. 199–209.
3. *Шипицына Л. М.* "Необучаемый" ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта. — С.Пб.: Дидактика плюс, 2002.
4. *Ляшенко О. М., Ляшенко О. О.* Інтегроване навчання дітей з проблемами у розвитку //Актуальні проблеми спеціальної психології та педагогіки. — Херсон: ПП Вишемирський, 2006. — С. 106–109.
5. *Дьюи Дж.* Демократия и образование. — М., 2000, — С. 117.
6. *Кимелев Ю. А.* Современная буржуазная философско-религиозная антропология. — М., 1985.
7. *Аберкромби Н.* и др. Социологический словарь. — М., 2000.
8. *Ясная Л. В.* Социализация // Российская социологическая энциклопедия. — С. 478–479.
9. *Соціологія*: словник термінів і понять. — К., 2006.
10. *Философский* энциклопедический словарь. — М., 1983.
11. *Лукашевич Н. П.* Социология воспитания. — К., 1996.
12. *Выготский Л. С.* Собр. соч.: В 6 т. — М., 1983, — Т. 5.
13. *Столярова П. П.* Изучение временной организации образа Я у детей 12–14 лет с умственной отсталостью // Дефектология. — 2005. — № 6. — С. 83–88.
14. *Замалетдинова Ю. З.* Опыт изучения представлений о своём прошлом и будущем глухих детей старшего дошкольного возраста // Дефектология. — 2005. — № 3. — С. 48–54.

О. А. Штокало, асп.
Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова,
Институт социальных наук, кафедра социологии
к. 40, Французский бульвар, 24/26, г. Одесса-58, 65068, Украина

ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ-ИНВАЛИДОВ

Резюме

Статья посвящена проблеме социализации детей-инвалидов. Сделана попытка выявления особенного в социализации детей-инвалидов.

Ключевые слова: социализация, процесс социализации, дети-инвалиды.

O. A. Shtokalo, the post-graduate student
Sociology Department of Social Sciences Institute
of Odessa Mechnikov National University,
aud. 40, the Francuzskijj bul'var, 24/26, Odessa-58, 65068, Ukraine

FEATURES OF PROCESS OF SOCIALIZATION OF CHILDREN-INVALIDS

Summary

Clause is devoted to a problem of socialization of children-invalids. Attempt of revealing specific in socialization of children-invalids is made.

Keywords: socialization, process of socialization, children-invalids.